

Л. М. Лояк

РОЛЬ МОНІТОРИНГУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Функціонування підприємств харчової промисловості в Україні надзвичайно залежить від прогнозування загрозливих станів економічної безпеки. Моніторинг економічної безпеки підприємства характеризується як один з найбільш ефективних підходів до визначення рівня економічної безпеки. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні основних аспектів моніторингу показників фінансової діяльності підприємства харчової промисловості. В процесі дослідження використано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі логічного узагальнення, системний, метод порівнянь, графічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження. У статті обґрунтовано необхідність забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості на основі системи моніторингу, ефективність роботи якої впливає на стабільність життєдіяльності підприємства, що сприятиме формуванню конкурентоспроможного продукту. Основні підсумки дослідження та його теоретико-методологічні результати можна звести до наступного формулювання: одним з найбільш ефективних та дієвих інструментів управління системою економічної безпеки виступає моніторинг діяльності. Завдяки його застосуванню підприємство харчової промисловості може оперативно реагувати на динамічні зміни зовнішнього середовища, вдосконалювати процес фінансового планування та визначення оптимальних напрямів розвитку

Ключові слова: формування, економічна безпека, фінансово-економічна безпека, підприємства харчової промисловості, механізм, маркетингові інструменти, моніторинг, концепція моніторингу.

Постановка наукової проблеми: Харчова промисловість є однією з найважливіших та перспективніших для подальшого розвитку галузей в Україні. Завдяки ефективній діяльності підприємств даної галузі можна значно збільшити бюджет країни, створити внутрішню продовольчу безпеку та забезпечити соціальні аспекти. Розвиток галузі у різні періоди незалежної української держави був нестабільним і залежав від різних внутрішніх та зовнішніх економічних і політичних факторів. Найскладнішим завданням було забезпечення відповідного рівня її конкурентоспроможності та відповідності світовим стандартам харчового виробництва. На даному етапі функціонування підприємств фінансово-економічна безпека викликає все більшу зацікавленість та необхідність у процесі реалізації нових підходів до її організації. Функціонування підприємств харчової промисловості в Україні, надзвичайно залежить від прогнозування загрозливих станів економічної безпеки. Не менш важливою умовою існування підприємств є вибір та прийняття керівником відповідного управлінського рішення серед інших альтернативних варіантів. У комплексі економічної безпеки ці завдання вирішує система моніторингу і підвищення ефективності її роботи прямо впливає на стабільність життєдіяльності підприємства. Моніторинг економічної безпеки підприємства у вітчизняній та зарубіжній літературі характеризується як один з найбільш ефективних підходів до визначення рівня економічної безпеки

Аналіз досліджень проблеми. Проблеми організації економічної безпеки перебувають у центрі уваги науковців. Дослідженню проблеми моніторингу в системі забезпечення економічної безпеки підприємства присвячені наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: О. Барановський, Т. Басюк, Ю. Барташевська, С. Березна, М. Дем'яненко, Л. Лігоненко, В. Лойко, Ю. Мізік, та інші. У працях цих науковців особлива увага приділяється функціонуванню моніторингу як системи, підкреслюється гостра необхідність виділення її як окремого наукового напрямку управління економічними об'єктами.

Виділення невирішених питань. Однак недостатня увага приділяється питанням формування системи моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємств харчової промисловості.

Мета статті: полягає у дослідженні та доведенні важливості моніторингу фінансового стану підприємств харчової промисловості для їх економічного розвитку та стабільності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Економічна безпека в сучасних системах управління підприємств поступово зайняла провідне місце серед інших її складових. Постійні негативні тенденції в діяльності суб'єктів господарювання спонукають їх до пошуку альтернативних методів управління та впровадження системи економічної безпеки зокрема [1].

Ефективна діяльність підприємств харчової промисловості залежить від багатьох факторів: фінансових, інформативних, екологічних втрат, підвищення продуктивності праці, конкурентоспроможності, зниження ризиків, пов'язаних з інвестиційною та виробничою діяльністю. Саме ці фактори впливають на економічну безпеку підприємства, яка може забезпечити стійке функціонування та розвиток суб'єкта господарювання [2, с. 190].

У сучасних умовах розвитку економіки підприємства все більше звертають увагу на економічну безпеку, яка вимагає створення власної системи організації, що характеризується ефективністю її впровадження. Необхідність впровадження заходів щодо організації системи економічної безпеки на підприємстві зумовлена такими чинниками:

- безперервна взаємодія підприємств із зовнішнім середовищем, яке є одним з основних джерел загроз, що може спричинити негативний вплив на діяльність підприємств;
- наявність слабких місць у функціонуванні підприємств і можливість розробки своєчасних заходів щодо їх усунення без значних збитків;
- організація економічної безпеки є головним етапом в оптимізації робочих процесів за взаємодії внутрішнього та зовнішнього середовища;
- організація економічної безпеки забезпечує сталий розвиток підприємств та їх конкурентоспроможність. [3, с. 304].

В організаційному плані економічну безпеку підприємства повинні забезпечувати в сукупності взаємопов'язані внутрішні функціональні служби та підрозділи підприємства, які здійснюють розробку, прийняття і реалізацію управлінських рішень, що забезпечують захист його фінансово-економічних інтересів. Виходячи з вищезазначеного, організацію системи економічної безпеки на підприємстві можна представити так (рис. 1).

Рис. 1. Схема організації системи економічної безпеки на підприємстві харчової промисловості

Побудовано на основі джерела [3]

Запропонована схема, яка показує основні етапи в організації економічної безпеки на підприємстві харчової промисловості, буде забезпечувати попередження кризових ситуацій і мінімізацію впливу негативних факторів на діяльність підприємства. В її основі лежить: вид діяльності підприємства; організаційно-правова форма діяльності; рівень конкурентоспроможності; рівень економічної безпеки, якого вже досягло підприємство, тощо.

До основних завдань, які лежать в основі організації системи економічної безпеки підприємств, слід віднести:

- збір, аналіз, оцінку зовнішнього та внутрішнього середовища та прогнозування розвитку подій;
- захист законних прав і інтересів підприємства;
- вивчення діяльності конкурентів, партнерів, клієнтів;
- забезпечення збереження матеріальних цінностей;
- захист комерційних таємниць тощо [3, с. 305].

Механізм управління економічною безпекою підприємства базується на забезпеченні правильного використання всіх захисних заходів для мінімізації (або недопущення) негативного впливу небезпек, загроз та ризиків. Механізм управління проявляється насамперед за допомогою управлінських відносин, реалізованих шляхом використання відповідних методів на основі принципів управління.

Одним з найбільш ефективних та дієвих інструментів управління системою економічної безпеки, який дозволяє оперативно реагувати на динамічні зміни зовнішнього середовища, вдосконалити процес фінансового планування та визначення оптимальних напрямів розвитку підприємства, виступає моніторинг діяльності [4, с. 45].

Моніторинг – це система інформування про стан досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства, відхилення прогнозованих і планових показників стану підприємства від заданих значень, розрахунок аналітичних показників аналізу й оцінки фінансового стану підприємства [5, с. 368].

На думку Мізік Ю., Конопліної О., Панова В., Ярошенко Н. [6], для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства дослідження повинні проводитися не тільки в межах внутрішнього середовища, важливим є вивчення й умов та чинників зовнішнього середовища суб'єкта господарювання.

На підставі вищезазначених факторів, під моніторингом фінансово-економічної безпеки підприємств харчової промисловості слід розуміти спеціально організовану, постійно та безперервно діючу систему, за допомогою якої здійснюється процес збору, накопичення, систематизації, аналізу інформації, яка встановлює чинники впливу зовнішнього і внутрішнього середовища, що впливають на діяльність підприємств та формують рівень його фінансово-економічної безпеки.

Діяльність підприємств харчової промисловості має свою специфіку, тому поряд із стандартними процесами, що є притаманними моніторингу, слід розробляти ті його напрями, які враховували б дію факторів, характерних саме цим підприємствам.

На підставі вищезазначеного, можна вважати, що сутність моніторингу системи економічної безпеки підприємства харчової промисловості полягає у наданні достовірної, повної інформації про фінансовий стан та складники фінансової безпеки, динаміку складників економічної безпеки підприємства, а також чинники зовнішнього і внутрішнього середовища, які його зумовлюють.

Науковці пропонують таку структуру комплексного моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства, як моніторинг середовища (зовнішнього і внутрішнього) та фінансово-економічний моніторинг.

Сутність моніторингу середовища полягає у впровадженні постійно діючої системи організації спостереження за станом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, здійсненні їх оцінки, прогнозування, формування інформаційної бази для подальших досліджень. Об'єктом моніторингу є зовнішні і внутрішні фактори, за рахунок яких досягається певний рівень фінансово-економічної безпеки підприємств.

На етапі формування інформаційної бази моніторингу необхідно визначити стан об'єкта дослідження, для чого встановлюються напрями та взаємозв'язок інформаційних потоків, які його описують. Це дасть змогу розробити систему, яка забезпечуватиме суб'єктів моніторингу необхідною оперативною первинною інформацією про стан об'єкта моніторингу в певний період часу [6, с. 26].

Підсумовуючи вищесказане, в процесі дослідження окремих складників внутрішнього та зовнішнього середовища підприємств харчової промисловості, доцільно розглядати їх в контексті діяльності цієї галузі.

Фінансовий моніторинг є сучасним управлінським інструментарієм, основний зміст якого становить оперативне відстеження показників діяльності підприємства, їх оцінювання й забезпечення необхідною інформацією осіб, які приймають рішення [7, с. 35].

Головним завданням моніторингу будь-якого виду фінансово-господарської діяльності організації є вияв негативних тенденцій для його фінансового стану, аналіз діяльності та раціональності но-

вацій, пошук ресурсів підвищення результативності діяльності, обґрунтування прийняття управлінських рішень.

На основі результатів моніторингу фінансових показників формується фінансова політика підприємства, розробляється сукупність заходів, застосовуються відповідні фінансові механізми, необхідні для реалізації завдань, поставлених перед фінансовим менеджментом.

Погоджуємося з думкою Басюк Т. П. [1], що процес фінансового моніторингу включає такі етапи: постановка мети; планування спостереження; збирання, групування й узагальнення інформації; аналіз і оцінювання параметрів господарської діяльності, визначення її сильних та слабких сторін; підготовка рекомендацій для ухвалення управлінських рішень, їх коректування й удосконалення рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень; контроль результатів дій і формування інформації для подальшого спостереження й використання. Відповідно визначаємо етапи процесу фінансового моніторингу підприємств харчової промисловості (рис. 2).

Рис. 2. Етапи процесу фінансового моніторингу підприємств харчової промисловості

Формування фінансового стану виробництва базується на застосуванні фінансової звітності із використанням методів горизонтального та вертикального аналізу, та є важливою умовою керування фінансами. Але моніторинг фінансової звітності не дає змоги категорично визначити рівень фінансового стану, а лише спрямовує користувача інформації в оцінці фінансового стану підприємства та визначенні його слабких місць. Основними завданнями моніторингу основних фінансових показників діяльності є такі: дослідження рентабельності й фінансової стійкості підприємства; дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними обіговими коштами; об'єктивне оцінювання динаміки та стану ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості підприємства; оцінювання становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку й кількісне оцінювання його конкурентоспроможності; аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів; визначення ефективності використання фінансових ресурсів [5, с. 369].

Висновки і пропозиції: Таким чином, системний підхід до реалізації механізмів моніторингу економічної безпеки на підприємстві харчової промисловості дасть змогу систематично спостерігати за найважливішими параметрами фінансової діяльності підприємства, застосовувати ефективний контроль, своєчасно реагувати на проблеми та загрози та, відповідно, розробляти заходи для стабілізації ситуації та оздоровлення підприємства.

Список використаної літератури

1. Басюк Т. П. Система моніторингу як складова інвестиційного контролінгу. *Економіка. Фінанси. Право*. 2004. № 2. С. 7–11.
2. Барташевська Ю. М. Економічна безпека підприємства: фактори впливу та шляхи забезпечення. *Економіка і суспільство*. Вип. 7. 2016. С. 189–194.
3. Дрибас М. В. Організаційні аспекти формування системи фінансово-економічної безпеки підприємства. *Економіка і суспільство*. Вип. 7. 2016. С. 303–306.
4. Прокопів М. І. Моніторинг діяльності підприємства як важель впливу на економічну безпеку підприємства. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні наукові підходи до ефективного використання потенціалу економіки країни» 16–17 лютого 2018 р.* Дніпро, 2018. С. 45–47.
5. Громова А. Є., Бондар В. О., Дубініна К. В. Моніторинг показників формування а використання фінансових ресурсів підприємств промисловості. *Бізнес-інформ*. № 5 2018. С. 367–371.
6. Мізік Ю. І., Конопліна О. О., Панов В. В., Ярошенко Н. А. Провідні методи та інструменти стратегічного моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємств водопостачання та водовідведення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Вип. 16. Ч. 2. 2017. С. 25–28.
7. Березна С. І. Управління фінансовими ресурсами підприємств. *Фінанси України*. 2015. № 5. С. 34–37.

References

1. Basiuk, T. (2004) Monitoring system as a part of investment control. *Economy. Finance. The law*, № 2, pp. 7–11.
2. Bartashevska, Y. (2016) Economy security of the enterprise: factors of the impact and ways of providing, Pub. 7, pp. 189–194.
3. Drybas, M. (2016) Organizational aspects of formation of finance-economy security of the enterprise. *Economy and people*, Pub. 7, pp. 303–306.
4. Prokopiv, M. (2018) The monitoring of enterprise's activity as a means to influence economy security of the businesses. Dnipro, pp. 45–47.
5. Gromova, A., Bondar, V., Dubina, K. (2018) The monitoring of the performance of businesses finance resources usage. *Business information*, № 5, pp. 367–371.
6. Mizik, Y., Konoplina, O., Panov, V., Yaroshenko, N. (2017) Leading methods and tools of strategical monitoring of financial and economic security of water undertaking enterprises and water disposal systems. *Scientific herald of Yzhgorod national university. Series: International economy economic relations and world law*, Release 16 (2), pp. 25–28.
7. Berezna, S. (2015) Management of financial resources of businesses. *Finance of Ukraine*, № 5, pp. 34–37.

L. M. Loyak

THE ROLE OF MONITORING IN PROVIDING ECONOMIC SECURITY
FOR FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

The functioning of food industry enterprises in Ukraine extremely depends on forecasting of threatening conditions of economic security. Monitoring of economic security of an enterprise is characterized as one of the most efficient approaches for detecting the level of economic security. The aim of the research is to substantiate the major aspects of monitoring of indexes of financial activities of food industry enterprise. In the course of the research a set of scientific methods and approaches, including logical summarizing, systematic, comparative and graphical methods, have been used, which has enabled to provide conceptual unity of the research. The article gives proofs for the necessity of providing economic security of food industry enterprises on the basis of monitoring system, the efficiency of its activity influences on the stability of enterprise functioning, which will contribute to the formation of competitive goods. The main summaries of the above research and its theoretical and methodological results can be stated as following: monitoring of the activities is one of the most effective and efficient instruments of managing the system of economic security. Due to its application, a food industry enterprise can quickly react to dynamic changes of external environment, improve the processes of financial planning and identification of optimum directions of development.

Keywords: formation, economic security, financial and economic security, food industry enterprises, mechanism, marketing tools, monitoring, conception of monitoring.